

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ

ДСТУ _____:20__

Метрологія

Методика повірки

ПРИЛАДИ УЛЬТРАЗВУКОВІ ДЛЯ ВИМІРЮВАННЯ ЧАСУ ПОШИРЕННЯ УЛЬТРАЗВУКОВИХ КОЛИВАНЬ

(Проект, перша редакція)

Київ
20__

прДСТУ _____:20__

ПЕРЕДМОВА

1 РОЗРОБЛЕНО: ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЦЕНТР СТАНДАРТИЗАЦІЇ, МЕТРОЛОГІЇ, СЕРТИФІКАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ" (ДП "УКРМЕТРТЕСТСТАНДАРТ")

2 ПРИЙНЯТО ТА НАДАНО ЧИННОСТІ: наказ ДП "УкрНДНЦ" від _____
_____ 20 __ р. № _____ з 20 __ - __ - __

3 Цей стандарт розроблено згідно з правилами, установленими в національній стандартизації України.

4 УВЕДЕНЕ ВПЕРШЕ

**Прово власності на цей документ належить державі.
Заборонено повністю чи частково видавати, відтворювати для розповсюдження і
розповсюджувати як офіційне видання цей національний стандарт або його частини на будь-яких
носіях інформації без дозволу ДП «УкрНДНЦ» чи уповноваженої ним особи**

ДП «УкрНДНЦ», 20__

ЗМІСТ

	С.
1 Сфера застосування	1
2 Нормативні посилання	2
3 Терміни та визначення понять.....	2
4 Позначки та скорочення	3
5 Операції повірки.....	3
6 Засоби повірки	4
7 Вимоги до кваліфікації персоналу	5
8 Умови проведення повірки	5
9 Вимоги щодо безпеки	6
10 Підготування до проведення повірки	6
11 Проведення повірки	7
12 Оформлення результатів повірки	9
Додаток А (обов'язковий). Форма протоколу повірки приладу.....	11
Додаток Б (довідковий). Бібліографія	13

0 ВСТУП

Ультразвуковий метод контролю залізобетонних конструкцій є одним з найпоширеніших у будівництві.

Під час проведення ультразвукового контролю застосовуються прилади, призначені для вимірювання часу поширення ультразвукових коливань в об'єктах контролю. Ця величина є основою для подальших розрахунків міцності конструкцій і точність її вимірювання має велике значення для забезпечення якості та безпечності споруд.

Цей стандарт призначено для визначення основних метрологічних характеристик вищезазначених приладів під час проведення їх повірки.

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ**МЕТРОЛОГІЯ****МЕТОДИКА ПОВІРКИ****ПРИЛАДИ УЛЬТРАЗВУКОВІ ДЛЯ ВИМІРЮВАННЯ ЧАСУ ПОШИРЕННЯ
УЛЬТРАЗВУКОВИХ КОЛИВАНЬ**

METROLOGY

VERIFICATION PROCEDURE

ULTRASOUND INSTRUMENTS FOR MEASURING
THE TIME OF ULTRASONIC EXTENSION

Чинний від _____

1 СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

1.1 Цей стандарт поширюється на прилади ультразвукові для вимірювання часу поширення ультразвукових коливань (далі – прилади) та встановлює методику їх повірки, а саме: операції повірки, засоби повірки, вимоги до кваліфікації персоналу, умови проведення повірки, вимоги щодо безпеки, підготовку до проведення повірки, обробку результатів вимірювань та оформлення результатів повірки.

1.2 Цей стандарт застосовується для проведення періодичної повірки, повірки після ремонту, а також може застосовуватися для проведення позачергової та експертної повірки.

1.3 Стандарт призначено для застосування науковими метрологічними центрами, метрологічними центрами та повірочними лабораторіями, які відповідно до [1] здійснюють повірку приладів.

1.4 Під час повірки приладів необхідно додатково керуватись експлуатаційними документами (далі – ЕД) на прилади та засоби повірки, зазначені в розділі 6 цього стандарту.

1.5 Повірка приладів, які не застосовуються у сфері законодавчо регульованої метрології, може здійснюватися згідно із цим стандартом на добровільних засадах.

1.6 Вимоги щодо безпеки повірки викладено в розділі 9 цього стандарту.

2 НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

У цьому стандарті наведено посилання на такі національні стандарти:

ДСТУ OIML D 8:2008 Метрологія. Еталони. Вибір, визнання, застосування, зберігання та документація

ДСТУ OIML D 23:2008 Метрологія. Принципи метрологічного контролю обладнання для повірки

Примітка 1. Чинність стандартів, на які є посилання в цьому стандарті, перевіряють згідно з офіційними виданнями національного органу стандартизації – каталогом національних нормативних документів і щомісячними інформаційними покажчиками національних стандартів.

Якщо стандарт, на який є посилання, замінено новим або до нього внесено зміни, треба застосовувати новий стандарт, охоплюючи всі внесені зміни до нього.

3 ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

Нижче подано терміни, вжиті в цьому стандарті, та визначення позначених ними понять.

3.1 галузевий стандартний зразок (*industry calibration block*)

Зразок, який за своїми властивостями (швидкістю поширення та загасанням ультразвукових коливань) відповідає об'єктам контролю, та який застосовується для контролю та настроювання параметрів приладів

3.2 час поширення ультразвукових коливань (*time of ultrasonic extension*)

Час, який потрібен ультразвуковим коливанням для досягнення приймача приладу

4 ПОЗНАКИ ТА СКОРОЧЕННЯ

У цьому стандарті вжито такі позначення та скорочення:

ЕД – експлуатаційні документи;

ЗВТ – засіб вимірювальної техніки;

ПЕП – п'єзоелектричний перетворювач;

УЗК – ультразвукові коливання.

5 ОПЕРАЦІЇ ПОВІРКИ

5.1 Під час проведення повірки приладу виконують операції, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Найменування операції повірки	Номер пункту стандарту	Проведення операції під час періодичної (позачергової) повірки	Проведення операції під час повірки після ремонту
1 Зовнішній огляд	11.1	Так	Так
2 Перевірка працездатності	11.2	Так	Так
3 Визначення метрологічних характеристик	11.3	Так	Так
3.1 Визначення абсолютної похибки при вимірюванні часу поширення ультразвукових коливань (далі – УЗК)	11.3.1	Так	Так

5.2 У разі отримання негативного результату будь-якої з операцій повірка припиняється, а прилад визнається непридатними до застосування.

6 ЗАСОБИ ПОВІРКИ

6.1 Перелік еталонів, засобів повірки та допоміжного обладнання, а також операції повірки (пункти цього стандарту), під час яких їх застосовано, зазначено в таблиці 2 та таблиці 3.

Таблиця 2 – Еталони, необхідні для проведення повірки

Пункт(и) стандарту	Назва еталона, метрологічні характеристики
11.3.1	Генератор сигналів (далі – генератор) – еталон. Діапазон відтворення затримки імпульсу – від 30 нс до 1 с; розширена невизначеність – $3 \cdot 10^{-3}$

Таблиця 3 – Засоби повірки, допоміжне обладнання, необхідні для проведення повірки

Пункт(и) стандарту	Засоби повірки, допоміжне обладнання, метрологічні або основні технічні характеристики
8	Вимірювач параметрів повітря – засіб повірки; діапазон вимірювань: температури навколишнього повітря – від 5 °С до 40 °С; відносної вологості навколишнього повітря – від 10,0 % до 90 %. Розширена невизначеність при вимірюванні: температури навколишнього повітря – 0,5 °С; відносної вологості навколишнього повітря – 3,0 %
11.2	Зразок стандартний галузевий СОП 7-1 (далі – зразок СОП 7-1) – засіб повірки; час розповсюдження УЗК – (22 ± 1) мкс; розширена невизначеність при відтворенні часу поширення УЗК – 0,3 %
11.2	Зразок стандартний галузевий СОП 7-2 (далі – зразок СОП 7-2) – засіб повірки; час розповсюдження УЗК – (26 ± 1) мкс; розширена невизначеність при відтворенні часу поширення УЗК – 0,3 %
11.3.1	Адаптер 1 – допоміжне обладнання; опір резистора R1 – 1 кОм; номінальна потужність – 0,125 Вт
11.3.1	Адаптер 2 – допоміжне обладнання; опір резистора R2 – 1 кОм; номінальна потужність – 0,125 Вт; стабілітрон VS1: KC156A (аналог –BZX55C5V6), номінальна напруга стабілізації – 5,6 В

Дозволяється застосовування інших еталонів та засобів повірки, що забезпечують повірку з необхідною точністю.

Примітка 2. Розширена невизначеність еталонів та засобів повірки отримана шляхом помноження сумарної стандартної невизначеності на коефіцієнт охоплення $k = 2$, що визначає інтервал, який має рівень довіри приблизно 95 % при допущенні нормального розподілення.

Примітка 3. Співвідношення між розширеною невизначеністю вимірювань за певної довірчої ймовірності, що забезпечують еталони, та максимально допустимою похибкою зразка, що підлягає повірці, повинно становити не менше ніж 1:3.

Примітка 4. Еталон повинний бути калібрований з дотриманням міжкалібрувальних інтервалів. Простежуваність еталона повинна бути документально підтверджена.

Застосування еталонів повинно відповідати вимогам, встановленим розділом 5 ДСТУ OIML D 8 та ДСТУ OIML D 23.

Примітка 5. Засоби повірки повинні мати чинні свідоцтва про повірку або сертифікати (свідоцтва) про калібрування.

Примітка 6. Основні технічні характеристики допоміжного обладнання, необхідного для проведення повірки, повинні бути документально засвідчені. Вимоги до допоміжного обладнання встановлено в ДСТУ OIML D 23.

7 ВИМОГИ ДО КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

7.1 Персонал, який виконує роботи з повірки приладу, повинен:

- відповідати вимогам [3];
- мати групу з електробезпеки не нижче III та пройти інструктаж з охорони праці.

8 УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ПОВІРКИ

Під час проведення повірки повинні виконуватися такі умови:

- температура навколишнього повітря – від 15 °C до 25 °C;
- відносна вологість навколишнього повітря – від 20 % до 80 %.

Умови проведення повірки повинні бути задокументовані у протоколі повірки, форму та вимоги до змісту якого наведено в додатку А.

9 ВИМОГИ ЩОДО БЕЗПЕКИ

9.1 При виконанні повірки необхідно дотримуватися вимог [6], а також вказівок щодо техніки безпеки, наведених в ЕД на засоби повірки.

9.2 Приміщення, в якому проводиться повірка, повинне бути обладнане протипожежною сигналізацією та засобами пожежогасіння.

9.3 Освітленість робочого місця повинна відповідати вимогам [5].

9.4 До повірки допускається персонал, який вивчив інструкцію з техніки безпеки на робочому місці та пройшов інструктаж з охорони праці в установленому порядку.

9.5 Процес проведення повірки приладу не належить до робіт зі шкідливими або особливо шкідливими умовами праці.

10 ПІДГОТУВАННЯ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПОВІРКИ

10.1 Перед проведенням повірки необхідно:

– перевірити наявність свідоцтва про попередню повірку та відбитка повірочного тавра тощо;

– перевірити наявність необхідних допоміжних пристроїв, які подаються на повірку разом з приладом, а саме: п'єзоелектричних перетворювачів (далі – ПЕП), блока живлення або акумуляторної батареї (елементів живлення), з'єднувальних кабелів та ЕД;

– перевірити наявність документів, що підтверджують результати калібрування еталонів та повірки чи калібрування засобів повірки;

– підготувати до роботи еталони, зазначені в таблиці 2, засоби повірки, зазначені в таблиці 3, а також прилад відповідно до їх ЕД.

11 ПРОВЕДЕННЯ ПОВІРКИ

11.1 Зовнішній огляд

11.1.1 Зовнішній огляд проводять візуально.

11.1.2 Результати вважаються задовільними, якщо під час зовнішнього огляду встановлено:

– наявність пломб, у місцях пломбування, що визначені ЕД на прилад з метою недопущення несанкціонованого втручання;

– відсутність механічних пошкоджень приладу, ПЕП і з'єднувальних кабелів;

– відсутність дефектів відлікового пристрою, що ускладнюють зчитування показів приладу;

– відсутність дефектів, що ускладнюють зчитування маркування приладу.

11.1.3 Результати зовнішнього огляду задокументувати в протоколі повірки (додаток А).

11.2 Перевірка працездатності

11.2.1 Підготувати прилад до роботи згідно з його ЕД. Нанести на робочі поверхні зразка СОП 7-1 шар дистильованої води та встановити на них ПЕП приладу.

11.2.2 За допомогою приладу провести вимірювання часу поширення УЗК у зразку СОП 7-1.

11.2.3 Операції за 11.2.1 та 11.2.2 провести для зразка СОП 7-2.

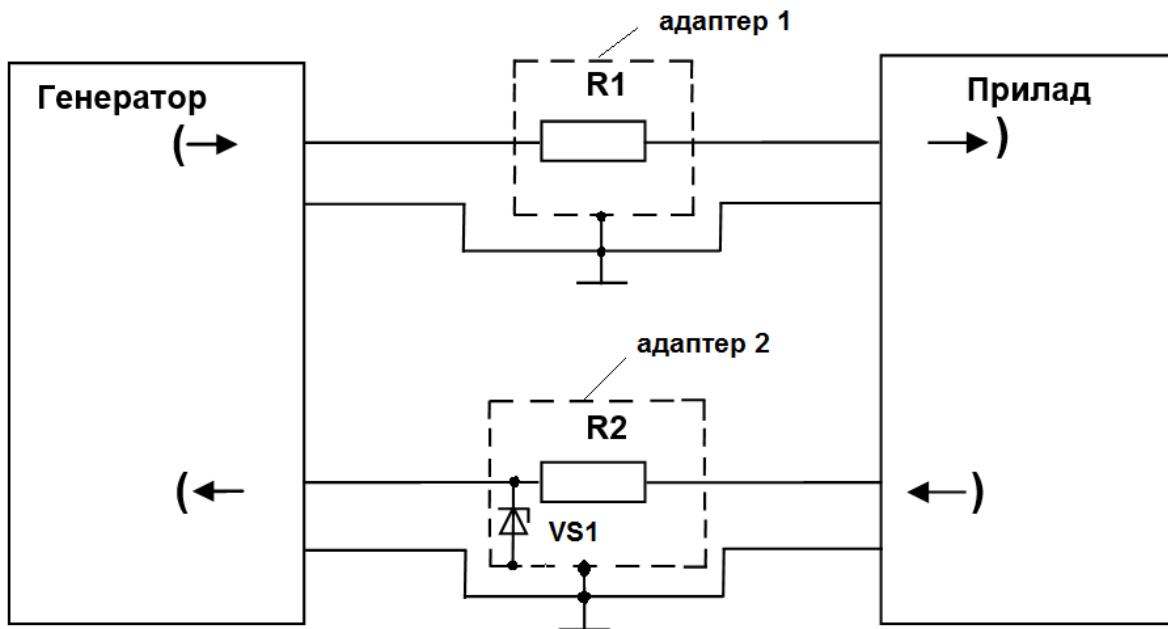
11.2.4 Результати перевірки вважаються задовільними, якщо значення часу поширення УЗК у зразку СОП 7-1 та зразку СОП 7-2 відповідають значенням, зазначеним у ЕД на зразки.

11.2.4 Результати перевірки працездатності задокументувати в протоколі повірки (додаток А).

11.3 Визначення метрологічних характеристик

11.3.1 *Визначення абсолютної похибки при вимірюванні часу поширення ультразвукових коливань*

11.3.1.1 Зібрати схему згідно з рисунком 1.

Рисунок 1 – Схема робочого місця для вимірювань часу поширення УЗК.

11.3.1.2 Встановити на генераторі режим відтворення імпульсних сигналів з наступними параметрами:

- амплітуда імпульсу – 4,5 В;
- період слідування імпульсів – 200 мкс;
- тривалість імпульсу – 100 мкс;

– час затримки імпульсу $T_{ГЕН}$, мкс, – мінімальне значення діапазону вимірювань часу поширення УЗК приладу, що повіряється.

11.3.1.3 За допомогою приладу провести вимірювання часу затримки сигналу, що відтворюється генератором. Це значення відображається на екрані приладу як результат вимірювання часу поширення УЗК $T_{ПР}$, мкс.

11.3.1.4 Провести обчислення абсолютної похибки при вимірюванні часу поширення УЗК Δ_T , мкс, за формулою:

$$\Delta_T = T_{ПР} - T_{ГЕН} . \quad (1)$$

11.3.1.5 Провести операції за 11.3.1.3 та 11.3.1.4 встановлюючи на генераторі значення часу затримки сигналу $T_{ГЕН}$, що відповідає максимальному значенню діапазону вимірювань часу поширення УЗК, та трьом значенням рівномірно розподіленим в цьому діапазоні.

11.3.1.6 Результат операції перевірки вважається позитивним, якщо значення абсолютної похибки при вимірюванні часу поширення УЗК, розраховане за (1), знаходиться в межах максимально допустимої похибки, яка зазначена в ЕД на прилад.

11.3.1.9 Результати операції перевірки задокументувати в протоколі перевірки (додаток А).

12 ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОВІРКИ

12.1 Результати перевірки приладу вважають позитивними, якщо його метрологічні характеристики відповідають вимогам ЕД.

12.2 Позитивні результати перевірки приладу засвідчують оформленням свідоцтва про перевірку приладу за формою згідно з додатком 2 до [2] та (за

вимогою власника приладу) відбитком повірочного тавра у відповідному розділі ЕД.

12.3 У разі, якщо за результатами повірки зразок визнано таким, що не відповідає встановленим вимогам, оформлюють довідку про непридатність зразка за формою згідно з додатком 4 до [2].

12.4 За результатами експертної повірки персонал, що проводив повірку, складає висновок у довільній формі, який затверджує керівник організації-виконавця. У висновку зазначаються результати повірки зразка в обсязі, визначеному в заявці на проведення експертної повірки.

12.5 За результатами інспекційної повірки складають довідку згідно з додатком 5 до [2], яку підписує персонал, що проводив повірку, та керівник організації-виконавця.

ДОДАТОК А
(обов'язковий)
ФОРМА ПРОТОКОЛУ ПОВІРКИ ПРИЛАДУ

Назва та адреса організації, яка виконувала повірку	Шифр протоколу
ПРОТОКОЛ № _____ від « ___ » _____ 20__ р. повірки засобу вимірювальної техніки (далі – ЗВТ)	Номер та дата версії протоколу Сторінка: 1/1

А.1 Загальні дані

Таблиця А.1

№		ЗВТ, що перевіряється	Еталони, засоби повірки та допоміжне обладнання, необхідні для проведення повірки, їхнє умовне позначення та заводський номер
1	Назва	Прилад ультразвуковий для вимірювання часу поширення УЗК	Генератор сигналів _____ Зразок стандартний галузевий СОП 7-1 _____
2	Умовне позначення		Зразок стандартний галузевий СОП 7-2 _____
3	Зав. номер		Вимірювач параметрів повітря _____
4	Виробник		Адаптер 1 _____
5	Власник		Адаптер 2 _____

Методика повірки: ДСТУ _____ 2017 Метрологія. Методика повірки. Прилад ультразвуковий для вимірювання часу поширення ультразвукових коливань
Нормативні документи з вимогами до ЗВТ: експлуатаційна документація на прилад

Умови проведення повірки: температура _____ °С; відносна вологість _____ %.
Місце проведення повірки: _____

А.2 Результати повірки

А.2.1 Зовнішній огляд: _____

А.2.2 Перевірка працездатності:

Таблиця А.2

Умовне позначення зразка	Дійсне значення часу поширення УЗК у зразку, мкс	Виміряне значення часу поширення УЗК у зразку, мкс
СОП 7-1	22 ± 1	
СОП 7-2	26 ± 1	

Висновок: _____

прДСТУ _____:20__

A.2.3 Визначення метрологічних характеристик

A.2.3.1 Визначення абсолютної похибки при вимірюванні часу поширення УЗК

Таблиця А.2

Значення часу затримки сигналу $T_{ГЕН}$, мкс	Виміряне значення часу поширення УЗК $T_{ПР}$, мкс	Абсолютна похибка при вимірюванні часу поширення УЗК, Δ_T , мкс	Максимально допустима похибка, мкс

A.3 Висновки: _____

Персонал, що виконував повірку:

_____
(підпис)

_____
(ініціали, прізвище)

**ДОДАТОК Б
(довідковий)**

БІБЛІОГРАФІЯ

1 Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність»

2 Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 08.02.2016 № 193 «Про затвердження Порядку проведення повірки законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що перебувають в експлуатації, та оформлення її результатів», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 24.02.2016 за № 278/28408

3 Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 23.09.2015 № 1192 «Про затвердження Критеріїв, яким повинні відповідати наукові метрологічні центри, державні підприємства, які належать до сфери управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та проводять метрологічну діяльність, та повірочні лабораторії, які уповноважуються або уповноважені на проведення повірки законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що перебувають в експлуатації», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 07.10.2015 за № 1213/27658

5 ДБН В.2.5-28 Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення, затвержені наказом Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 15.05.2006 № 168

6 НПАОП 40.1-1.21-98 (ДНАОП 0.00-1.21-98) Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів, затвержені наказом Держнаглядохоронпраці України 09.01.98 № 41, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10.02.1998 за N 93/2533

прДСТУ _____:20__

Код УКНД 17.020

Ключові слова: метрологія, повірка, ультразвукові прилади, час поширення ультразвукових коливань, максимально допустима похибка
